

νοισιν, και την ψυχήν από νεκρῶς εἰς ζωὴν ἀνίστη. Ἐρχοῦν δὲ ταῦτα (πᾶς τις ἔνοιε) εἰς τὸ νᾶ ταραξώσι τὸν ὕπνον τῶν δεσμοφυλάκων τῆς διανοίας μας. Ὑπὸ δὲν ἐξέφυρον τίνος ὀρμεμφύτου κινούμενοι τῆς φύσεως των, τὸν ἄνθρωπον τοῦτον τὸν και ἄκοντας αὐτοῦς μαγεύοντα, ἐκδικετήν τινα καθ' ἑαυτῶν μετὰ φόβου προεμάντευον. Ἐγνώριζον ὅτι ὅλα τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα ἐράπτονται ἀλλήλων και συγγενεύουσι πρὸς ἄλληλα, και ὅτι εἰς τὰς καρδίας ὅπου τὸ αἰσθημα φλογίζεται τὸ θρησκευτικὸν και αἱ ἀρεθνωπαὶ και ἀνεξάρτητοι ἰδέαι, ἡ τυραννία των ἐμελλε νὰ εὕρη κριτάς, και ἡ ἐλευθερία συνωμότας.

Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ἠγάπησα τὰς δύο ταῦτας προδρόμους μεγαλοφυίαις, αἰτινές μοι, ἀμ' εἰσελθόντι εἰς τὸν κόσμον, ἐπεφάνησαν και μετὰ παρηγόρου. Ὁ Στάελ και ὁ Σιατωβριάνδος! τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα πληροῦσι πολλὰ κενά, φωτίζουσι πολλὰς σκιάς! Ὑπῆρξαν δι' ἡμᾶς ὡς δύο ζωῆται διαμαρτυρήσεις κατὰ τῆς καταπίσεως τῆς ψυχῆς και τῆς καρδίας, κατὰ τῆς ἀποξηράνσεως και τοῦ ἐξευλισμοῦ τοῦ ἡμετέρου αἵματος ὑπῆρξαν ἡ τροφή των ἐρημητικῶν στεγῶν μας, ὁ κρυπτός ἐπιούσιος ἄρτος των θλιβομένων ψυχῶν μας ἔχον ὡς τινα δικαιώματα οἰκογενειακά πρὸς ἡμᾶς, ὑπῆρξαν ἐκ τοῦ αἵματός μας, ὑπῆρξαν ἐκ τοῦ αἵματος των, και ὀλίγοι τινες ἐν ἡμῖν εἶσι, οἱ μὴ γενόμενοι, μὴ ὄντες και μὴ ὑπάρξοντες ὅ,τι δὴ και ὑπῆρξαν και ὑπάρχουσι και ὑπάρξουσιν, ἐξ αἰτίας ἐκείνων.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἔζων μόνος, τὴν καρδίαν ἔχων πλημμυροῦσαν ἐξ αἰσθημάτων καταπιγομένων, ἐξ ἐψευσμένης ποιήσεως, νῦν μὲν ἐν Παριζίαις κλυθωνίζομενος ἐντὸς πλήθους ἀχανοῦς ὅπου διαβαίνων δὲν παρηγκωνίζομην εἰμὴ ὑπὸ αὐλικῶν ἢ στρατιωτῶν· νῦν δ' ἐν Ῥώμῃ, ὅπου δὲν ἤκουε τις εἰμὴ τὴν πτωσιν των λίθων πιπτόντων ἀλληλοδιαδόχως ἐν τῇ ἐρήμῳ των ἐγκαταλειμμένων αὐτῆς ὁδῶν· ἄλλοτε δὲ ἐν Νεαπόλει, ὅπου τὸ χλιαρὸν κλίμα, ἡ κυανὴ θάλασσα, ἡ θαλασμάδης γῆ μ' ἐμέθυον, ἀλλὰ δὲν με ἀνεκάρουν, και ὅπου ἐνδόμυχός τις φωνή μοι ἔλεγε πάντοτε ὅτι ὑπῆρχε τι ζωότερον, εὐγενέστερον και ἠδονικώτερον πρὸς τὴν ψυχήν παρὰ τὴν ζωὴν αὐτὴν παρὰ τὴν νεναρκωμένην ζωὴν των αἰσθήσεων και τὴν ἠδουπαθὴ μαλθακότητα τῆς μουσικῆς και των ἐρώτων της. Συχνότερον δὲ ἀπερχόμενη εἰς τὴν ἐξοχὴν ὅπως διανύτω τὸ μελαγχολικὸν φθινόπωρον ἐν τῇ ἐρημητικῇ οἰκίᾳ των γονέων μου ἐν πλήρει εἰρήνῃ, σιγῇ και ἐν τῇ οἰκιακῇ ἀγιότητα των ἠδονικῶν ἐνεπώσεων τῆς ἐξίας· τὴν μὲν ἡμέραν διατρέχων τὰ δάση τὴν δὲ ἐπέραν ἀναγινώσκων ὅ,τι ποτὲ εὕρισκον εἰς τὰς παλαιὰς θεοῖς των διβλιοθηκῶν τῆς οἰκογενείας.

Ὁ Ἰωβ, ὁ Ὀμηρος, ὁ Βιργίλιος, ὁ Τάσσο, Μιλτων, Ῥουσσὸ και μάλιστα ὁ Ὀσιανός και τὰ κατὰ Παῦλον και Βεργιλίαν, ἰδοὺ τὰ ἀγαπητὰ βιβλία ἅτινα ἐν τῇ ἐρημίᾳ μοι ἐλάλουν τὴν γλῶσσαν τῆς καρδίας μου, γλῶσσαν ἀρμονικὴν, γλῶσσαν μεστήν εἰκόνων και πάθους· ἔζων νῦν μὲν μετὰ τοῦ ἐνός, ἄλλοτε δὲ μετὰ τοῦ ἐτέρου μὴ ἀλλέσσω αὐτὰ, παρ' ὅταν σχεδὸν, ὡς εἰπεῖν, τὰ ἐξήντηλουν. Ἐφ' ὅρου ζωῆς θὰ ἐνθυμῶμαι ὄρας τινὰς τοῦ ἔτους ὡς διηρχόμεν κατακενλι-

μένους ἐπὶ τῆς χλόης εἰς τι ἄδινδρον μέρος των δασῶν εἰς τὴν σκιάν καλαιοῦ κορμοῦ ἀγρίας μηλέας, ἀναγινώσκων τὴν Ελευθερωμένην Ἱερουσαλήμ, και τοσαύτας ἄλλας φθινοπωρινὰς και χειμερινὰς ἐσπέρας ὡς διηρχόμεν πλανώμενος ἐπὶ των λόφων τοῦς ὁποίους ἐκάλυπτεν ἠδὴ ὀμίχλη και πάχνη, συντρόφους ἔχων τὸν Ὀσσιανὸν και τὸν Βέρβερον, ἄλλοτε καταλαμβανόμενος ὑπὸ ἐσωτερικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις με κατέτρωγεν, και τρέχων εἰς τοὺς ἐρεικῶνας φερόμενος ὑπὸ πνεύματος τίνος, ὅπερ ἐπέτρω, ὡς εἰπεῖν, τοὺς ποδας και τοὺς ἐμπόδιζε νὰ ἐγγίξωσι τὴν γῆν, ἄλλοτε δὲ καθήμενος ἐπὶ βράχου ὑποραίου, τὸ μέτωπον ἐπὶ των χειρῶν στηρίζων, ἀκούων μετ' αἰσθηματος ἀκατονομάστου τὴν ὄξειαν και κλαυθμηρὰν πνοὴν τοῦ χειμερινοῦ βορέως ἢ τὸν σάλον των πυκνῶν νεφῶν ἅτινα ἐρχόμενα συνετρίβοντο πρὸς τὰς γωνίας τοῦ ὄρου· ἢ τὴν ἐναέριον φωνὴν τοῦ κορδαλοῦ, ὃν ὁ ἀνέμος παρέφερε κελᾶδούντα εἰς τὸν στρόβιλον του, ὡς ὁ ἰσχυρότερος αὐτοῦ συλλογισμὸς μου παρέφερε τὴν ψυχήν μου. Αἱ ἐντυπώσεις αὗται ἦσαν χαρὰ ἢ θλίψις. Ὁδύνη ἢ ἀλγηδὼν; δὲν ἠδυνάμην νὰ τὸ προσδιορίσω, ἦσαν ἐντυπώσεις μετέχουσαι πάντων ὁμῶν των αἰσθημάτων.

■ Ἦσαν ὁ ἔρωσ και ἡ θρησκεία, προαισθηματα τῆς μελλούσης ζωῆς ἠδονικά και θλιβερά ὡς αὐτῇ, ἐκστάσεις και ἀποθαβρύνσεις, θρίζοντες φωτὸς και ἀδουσαι σκότους, χαρὰ και δάκρυα, μέλλον και ἀπελπίτεια! Ἦτο ἡ φωνὴ τῆς φύσεως λαλοῦσα διὰ των μορίων αὐτῆς φωνῶν εἰς τὴν ἀκόμη παρθένον καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου· ἀλλ' ὅπως δὴποτε τοῦτο ἦτο ποιήσις. Τὴν ποιήσιν ταύτην ἐδοκίμασα πολλάκις νὰ ἐκφράσω διὰ στίχων· ἀλλὰ τοὺς στίχους τούτους δὲν ἔχον εἰς τίνα νὰ τοὺς ἀναγινώσκω· ἐνίοτε τοὺς ἀνεγίνωσκον πρὸς ἑμαυτὸν ἀναγινώσκων ὁμως αὐτοῦ· ἐβλεπον ὅτι δὲν ὁμοίωζον παντελῶς πρὸς ὄλου· ὅτου· ἀνεγίνωσκον εἰς τὰς συλλογὰς ἢ εἰς τὰ βιβλία τῆς ἡμέρας, και ἔλεγον και ἑμαυτὸν· δὲν θὰ τοὺς ἀναγινώσκω· οἱ στίχοι οὗτοι θὰ φανῶσι παράδοξοι, παράξενοι, ἀνόητοι, και τοὺς ἔκαυσα μόλις γραφέντας. Τοιοῦτοτρόπως ὀλοκλήρη βιβλία κατέστρεψα τῆς πρώτης ταύτης και ἀορίστου ποιήσεως τῆς καρδίας, και ἔπραξα καλῶς, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκαίην ἠθέλον περιγελασθὴ και ἀποθάνη φέροντα τὴν περιφρόνησιν παντός ὅ,τι τότε ὠλομάζετο φιλολογία. Ὅ,τι ἔκτοτε ἐγραψα δὲν εἶχε πλειοτέραν ἀξίαν· ἀλλ' οἱ καιροὶ εἶχον ἀλλάξῃ ἢ ποιήσις· εἶχαν ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν Γαλλίαν μετὰ τῆς ἐλευθερίας, τῆς διανοίας και τῆς ἠθικῆς ζωῆς, ἢν ἀπέδωκεν ἡμῖν ἡ ἀποκατάστασις. Και φαίνεται τῶνόντι ὅ,τι ἡ εἰς Γαλλίαν ἐπιστροφή των Βουρβῶνων και τῆς ἐλευθερίας ἔδωκε νέαν ἐμπνευσιν και νέαν ψυχήν εἰς τὴν καταπινομένην ἢ κοιμωμένην τότε φιλολογίαν. Και εἶδομεν τότε ἐγαρθέντα τοσαῦτα ὀνόματα ἔνδοξα ἐν τε τῇ ποιήσει και τῇ φιλοσοφίᾳ, ἅτινα κοσμοῦσιν ἀκόμη τὰς ἀκαδημίας μας, και ἅτινα σχηματίζουσι τὴν λαμπρὴν ἄλυσιν τὴν μεσολαβοῦσαν μετὰ των δύο ἐποχῶν. Τίς μοι ἠθέλον εἰπεῖ τότε ὅ,τι μετὰ δεκαπέντε ἐτη ἢ ποιήσις ἐμελλε νὰ κατακλύσῃ τὴν ψυχήν ὀλοκλήρου τῆς Γαλλικῆς νεολαίας, ὅ,τι πληθὺς νέων και διαφόρων προτερημάτων ἐμελλον ν' ἀναβλαστήσωσιν ἀπὸ τῆς ψυχρᾶς και νεκρᾶς